Вечар
над
светам

Бібліятэчка
Беларускага літаратурнага аб'яднання
„Белавежа"

Серыя заснавана ў 1990

Кніга дваццаць трэцяя

Рэдактар Георгій Валкавыцкі

Copyright. © 1998 by Juryj Bajena

ISBN 83-85918-15-9

Юрый Баена

Вечар над светам

Беласток 1998

* * *

Аддаляўса я ад вокнаў,
расчыненых уранні.
Ад хваляў
жыта з васількамі.
Ад бору
з тайнамі спрадвечнымі.
Ад песняў,
што трымцелі ў скронях.
Ад рэха —
яно журботна клікала...

Потым ужо быў вечар.
І ноч. І брэх сабак
Над светам.

У НАШЫМ ДОМЕ

У нашым старым доме
Заўжды было шматлюдна:
Адны жылі ў ім на паверсе,
А мы — заўсёды ўнізе.

Аднойчы штосьці трэснула,
Нешта лопнула —
І паняслося рэха
Ад сцен,
Падлог,
Скляпенняў дома.

З той пары ў снах
З'яўляюцца прывіды:
Быццам сукватаранты
З паверха,
Як з вяршыняў,
Замест па лесвіцы,
Прама ідуць
Па нашых спінах...

* * *

Дабрыня і Праўда,
Як дзве крыніцы,
Якія прабіваюцца
З глыбінь зямнога шара,
Як дрэвы еднасці
У зялёным светлым лесе,
Як пара белых галубоў,
Што ў паднябеснай высі...

Аднак калі Праўду
Недзе ў травах схаваюць
Або ў крывым пакажуць люстры,
Суддзі яе асудзяць,
То, верце:
Дабрыня людская
Патаптанай будзе!...

АДКАЗНАСЦЬ

Адказны я
за кожны крок,
за спеў душы,
за плач уначы,
за слова — жэст,
за Так і Не,
за ціхі боль,
каму, мабыць, учынены
ненаўмысна.

Апошнім часам
усё часцей
маўчу я —

І, быццам камень,
нясу сваю адказнасць
за маўчанне!...

ПАД ВОСЕНЬ

У даліне ракі
крот точыць зямлю,
дакранае карэнняў траў,
лотаці і незабудак.

Побач ракі —
кусты каліны.
Тут тапалі,
вербы, алыныны.

Дрэвы варушаць кронамі,
птушынымі гнёздамі,
лісцем, як памяццю...

Аж рвецца
іх кроўная повязь!

Я
сцежкай каля ракі
іду-
Сум асенні нясу,
сваю боязь...

ВОСЕНЬ

Трыццаць гадоў таму назад
наша вёска
танула ў мелодыях песняў...
Дваццаць гадоў таму назад
у кожнай хаце
раіліся мары...
Сёння — ціш...
Або глухі шум ветру.
Восень жоўтай лістотай
упрыгожвае сцежкі.
Мары ў магілах.
У марах — часцінкі сэрцаў.

Мы, маладыя беларусы,
ідзём наперад.
Пад нагамі залатыя лісты памяці
шалясцяць несціханай просьбай.

* * *

У вёсцы маіх прадзедаў
Нехта мяне вітае,
Аглядае дзівосным зрокам.
Нехта ўсміхаецца,
Абдымае рукамі жывымі
Або — з-за свету.

І кожны пытае,
Ці ведаю, хто ён.

Слухаю імёны і прозвішчы
Незнаёмых дзядоў і бабуляў.
Прыглядаюся тварам,
Шукаючы падабенстваў сваіх
І сяброў з дзяцінства.

А ці помніць хто-небудзь, —
Пытаю, —
Майго прадзеда Юзьвюка Васіля.

Я тут, —
Здалёку крычыць жаўнер,
Засыпаны ў траншэі...

* * *

Хтосьці прачэсвае лес.
Ля крыніцы каліна,
Над ракою шыпшына
Агнямі лунаюць.

Пры дарозе, як фрэскі,
Асыпаюцца кветкі.
Ідзем мы міма.

У паветры звіняць травы.
Стынуць гукі і словы,
Сціхаюць размовы.

Цераз імглу і пыл,
Цераз горкі дым
Ідзем.
Ідзем маўкліва.

Зрэдчас, быццам выгнанец,
Сёй - той
Назад пагляне...

БЯРОЗЫ ДЫ СОСНЫ

Бярозы ды сосны —
браты і сёстры
па схілах узвышша
ўгору ўзнімаліся.

Птушкі на галінках
ім песні спявалі,
у зялёных каронах
свае гнёзды вілі.

Раптам старыя дрэвы
спыніліся...

Маладыя ішлі далей,
вышэй ды вышэй,
назад не азіраліся —

Калі вятры
ўсё галлё паламалі,
крыжамі яны сталі.

МУР

Паміж рэчаіснасцю
і маімі снамі
будуецца мур.
Узводзіцца вольна,
засланяючы святло
маіх сноў.

Няма ў мяне сіл,
ні способу,
каб паваліць яго,
каб разбурыць.

Усё вышэй ды вышэй
узнімаецца мур —
недалёкі ўжо час,
калі ён
будзе ў нябёсах...

СЦЯНА

Першы дзень — пільнавалі сцяну.
Другі дзень — бялілі сцяну.
Трэці дзень — пакрывалі сцяну
Чорнай маззю.

У тую ноч,
Калі спалі ўсе маляры,
Нехта сцяну
Аганьком асвяціў
І ўбачыгў,
Як на фоне святым
Ізноў ажывалі фрэскі.

КАМ ЕНЬ

Гэты камень у бруку
маўчыць галасней,
чым я.

Мажліва, што і я
буду маўчаць як камень,

калі стануць таптаць
мяне, як брук.

* * *

На каменную пліту
ўпалі слёзы.
Слёзы развеяў вецер.
Камень
        астаўся
                каменем.

ДЫКТАТАР

Агульнавядомы дыктатар
Узяў у руку аловак,
Водзіць ім па карце...

Будуць трываць у страху
Айчыны нямыя.
Малыя.
Свае — нічые — чужыя!

КРЫК УНУТРЫ

Некалі хтосьці
Расказваў пра чалавека,
Які без знаку голасу
У час паражэння токам
У глыбіні сваёй істоты
Крычаў нясцерпным болем —
Аж разарвалася сэрца.

Сябры,
Калі б енк пачулі,
Прыбеглі б,
Ратавалі б друга.
А так —
Пагас у муках,
Самотны за сцяною...

З той пары
Ў хвіліны смутку і адчаю
Думаю
Пра незнаёмага чалавека —
Бездапаможны ён,
Крычаў усёй душою!...

У ПАМІРАЮЧАЙ ВЁСЦЫ

У паміраючай вёсцы
адзін толькі месяц
штовечар кагосьці чакае
штоноч кагосьці шукае
срэбрыць хаты і дрэвы
пустыя сцежкі і вуліцу
ціхія панадворкі
камяні халодныя
і лавачкі

Глядзіць
з вышыні пяшчотна
зрокам учарашнім

ПАКЛОН

Кланяюся
саснаваму лесу,
гамонкай дуброве,
празрыстай рэчцы,
густому чароту,
пыльнай дарозе
ў спякоце лета.

Кланяюся вам,
родная вёска,
палёў прастора,
сінь незабудкаў
на дыване луга,
бярозкі стройныя
на вотчыне мілай...

З дзесятага паверха
паўхмарачоса
гляджу ў ваш бок,
ваш сын і брат
з вялікага горада
Беластока!...

НЯКІДКІЯ

Рашылі не пакідаць нічога,
што прыпаміналa б ім даўні час.
Вынеслі ўсё пад тапор:
куфры, сталы, партрэты.

Вецер стукоча аканіцамі душ.
Зсллe сцяною закрывае вочы.

Някідкія, з тэатральным „л",
прагнуць сыграць яшчэ
(свядома, або і не)
некалькі галоўных
канкрэтна неназваных роляў —
камічных?
драматычных?
якіх?

КАПРАЛЫ

Многае ў гісторыі свету
не выйшла б,
калі б не было
дастатковага ліку капралаў.

Каб змагацца,
проста іх трэба мець
падрыхтаваных,
адданых,
нацэленых.

У капралаў — поўны аптымізм.
Асабліва тады,
калі аптымізму няшмат у народзе.

Капралы, вядома, у атаку вядуць,
гневам дасягаюць мэту...

Нярэдка
за сабой
пакідаюць толькі
клубы пылу.

* * *

Моцныя народы, як сабакі, кідаюцца
ў абароне сваёй годнасці.

Беларусы толькі пытаюць: навошта?

ВЫБАР

Калі ад болю сэрца
хочацца табе выць,
маўчыш.
Або робіш гэта ціха.

Калі ідзем за кругагляд,
на другі бераг ракі,
мабыць, і не думаеш
пра сваё вяртанне.

Калі на гонях
траянскія коні пасуцца,
чаму, здаецца,
іх не прагоніш.

Зло спараджае зло,
а ты яго
быццам і не бачыш...

Аднак, калі трэба
быць сабой, беларусам,
калі няма выбару,
устань
і на сваю адказнасць
пакажы яшчэ
ч а л а в е ч н а с ц ь .

НА МЯЖЫ

Палыны займаюць край.
Шчыльна стаіць народ
ужо ля брамы.

Чужыя варты
правяраюць дакументы,
зазіраюць у вочы,
поўзаюць па сэрцах,
выварочваюць памяць...

Змалку
на дне душы
нясу айчынны скарб —
матчын дар...

І не іду ў чаргу
да тых,
хто ціха
пакідае край!...

* * *

Былі
гаварылі штосьці

Выехалі

Потым надышла зіма
стагоддзя

Снег засыпаў
усе пераходы
да дому
мароз замарозіў
вокны

Вясной
прыляцела еўропа
на камені села

задумалася

АНКЕТА

Так
не
не ведаю
не памятаю
хачу падумаць
прыпомніць
рыска
жыву
зусім звычайна
нармальна
калі нехта
пастукае ў дзверы
адкрываю
калі ласка
заходзьце ў дом
гутарым
да канца размовы
не паказваю пальцам
ні на ўсход
ні на захад
нікому не замінаю
быць чалавекам
у Бельску

* * *

Словы,
якія з крыкам
уварваліся ў гісторыю,
застылі на плітах помнікаў.

Іншыя змоўклі
(ад душэўнай прагі)
або ападаюць
з паламанымі крыламі.

Жывая памяць
не раз нечакана бурыцца.

Падымае рукі,
камяні з аглухлых вулічак...

СЛОВЫ І ГОРЫ

Ёсць многа слоў
на Зямлі
вышэйшых за горы
цяжэйшых
за скалы

Ёсць словы
ёсць горы

Без слоў
падымаюся
над прорвай

ПАЭЗІЯ

Ізаляваны — не крычу.
Самотны — не гілачу.
Ты, аднак,
Заўсёды прысутная —
Нябачная
Шчыліна ў сцяне.

ЦЕНІ

Цень дзіцяці і цень старога —
доўгія два цені.
З сабой яны злучаюцца
ўвечары жыцця і ранкам.
Першы цень — гэта цікавасць свету
і надзея.
Другі, як белы птах ці казка,
заўжды ўспаміны будзіць,
што асталіся за фіранкай.
Крок за крокам, паміж двума ценямі,
я ўвайшоў з двухкрылым ценем:
з правам,
каб да крыніц сваіх вяртацца,
і з абавязкам,
каб дасканаліцца ў тварэнні.

НА ВАКЗАЛЕ ЧУЖОГА ГОРАДА

жонцы прысвячаю

Позні вечар.
Стаю на вакзале
Чужога горада.
Праліўны дождж
Балюча сячэ мой твар.
Журботна тут,
Холадна ды сонна...

Першая адначасна з другой,
Пятая з шостай,
Дзевятая з дзесятай
Яснеюць рэйкі.

Дзве з іх напэўна да цябе,
Каханая.

* * *

Стаю непарушна,
Павярнуўшыся ў бок дня.
Гляджу ў бязмежную даль.
А там толькі імгла...

Людзі, што побач, як карусель,
Кружацца ў замеці —
Налева, направа бягуць,
Шчасце - няшчасце хапаюць рукамі,
Нясуць...

Вецер зрывае з дуба лісцё
І з трэскам ломіць сухое галлё...

Ужо
У закавулках майго паліто...

Соўваю нос
У попельнік сноў —

Прыйдзецца, хіба, чакаць
Прадвесня?

ХАДЖУ ПА КАНАЦЕ

Хаджу па канаце

Кожная няўвага
памылка
ці спатыкненне
ў лепшым выпадку
скончыцца
паламаннем ног

Рацыянальна глянуўшы
няма выхаду

Калі раней
быў такі выбар

* * *

Перасоўваючыся
па дошцы шахматнай,
губляю дні і ночы,
і гады цэлыя.

Па дарозе
крутой і простай
выглядаю тэатра,
у якім здзейсню задумы.

У пагоні за часам
і зямлёй пад нагамі
пакідаю ўсё новыя тэатры.

Здаецца,
заўжды ў далонях
выношу недаспелыя яблыкі...

ЗАТОР

Калі напрадвесні
зямлю сагрэе сонца,
а на замёрзлай рацэ
творыцца ледзяны затор
і ў яго напружанні
расце пагроза,

не кожная кропля вады,
не кожны абломак лёду
хочуць астацца
ў абалонні паводкі.

СЕМЯНОЎСКАЕ ВОЗЕРА

Хадзі, дружа,
паглядзім,
як хвалюецца возера.
Пастаім у цішыні,
у задуменні,
аж пачуем з бяздоння
трывожнае рэха...
затопленай спадчыны.

* * *

Побач разгалістай сасны
тры крыжы.
Палявы граніт.
Камень пры камені.

Пальцамі жывой рукі
дакранаю кірыліцы.

Як сляпы —
шукаю рук,
вачэй Маці...

* * *

З рэха
абарончых бітваў
з крыку
без адказаў
з ціхай роспачы
айчыннай
са слоў надзеі
паўшых —

малыя дні
будучыня наша
вечнасць?

* * *

Будзь чужы
сярод непрыязных чужых.
Будзь самотны
сярод абыякавых сваіх.
Будзь сабою.
Нязломны
аж да болю...

Калі памяць твая
жыве,
Калі кліч Айчыны
нясеш!

* * *

Спрадвечным словам
трэба жыць,
міма пагроз,
што будуць растаптаныя,
пазваныя на смерць
праз забыццё
і здраду.

Спрадвечным словам
трэба быць
сярод гнязда
разбуранага ветрам,
і мар зламаных,
і душ патрэсканых
у бітвах.

Спрадвечным словам
трэба быць у нас,
трываць
як святасць
або храм,
што адраджаецца
ў малітвах.

ВЫРАТАВАННЕ РОДНАЙ МОВЫ

Выратаваць мову бацькоў —
гэта значыць: засланіць яе грудзьмі
ад замеці, пажараў,
паводкі і бур'яну...

Гэта значыць: адчыніць ёй дзверы
ў кожны новы дом,
у кожны пакой, салон,
вялікія, як сэрцы.

Выратаванне мовы —
гэта прага, каб паслухаць,
як словы родныя, пявучыя
жывуць,
красуюцца на вуснах сына
і ў мудрых гутарках унукаў.

* * *

Адбудаваць трэба наш дом:
Камень паставіць пры камені.

Вачам — адкрыць усе вокны,
Словам — аднавіць крыніцы.

Не выстаіць дом без даху,
Без святасці і памяці,
Без вогнішча,
Надзеі - ветразя...

Увайшоўшы ў такі дом,
Нават вораг
Каля парога скіне боты.

ЗАЎТРА

Усё прадбачлівае і нязнанае
здарыцца можа заўтра,
паслязаўтра
або крыху пазней —
так не адзін
год за годам
мінае ў снах.

„Заўтра" — гэта значыць „заўсёды",
або „ніколі".
Два супрацьлеглыя словы
змагаюцца за права
на вечнасць.

Многае зямное адбываецца
па-за нашым прадбачаннем,
без ніякай патрэбы
і без дазволу.

Таму
сны і мары,
як знакі свабоды,
апраўдваюць змаганні,

каб дарэшты
не паддацца
капрызам лёсу.

* * *

Недапетую песню — даспявай.
Недазбіранае — дазбірай.
Несказанае — да канца — скажы.

Толькі крокаў сваіх — не лічы.
Толькі думак сваіх — не тушы.

Веру — жывым перадай.
Веру жывую — пакінь!

ЗМЕСТ

* * * Аддаляўся я ад вокнаў
У нашым доме
* * * Дабрыня і Праўда
Адказнасць
Пад восень
Восень
* * * У вёсцы маіх прадзедаў
* * * Хтосьці прачэсвае лес
Бярозы ды сосны
Мур
Сцяна
Камень
* * * На каменную пліту
Дыктатар
Крыкунутры
У паміраючай вёсцы
Паклон
Някідкія
Капралы
* * * Моцныя народы, як сабакі, кідаюцца .
Выбар
На мяжы
* * * Былі
Анкета
* * * Словы
Словы і горы
Паэзія
Цені
На вакзале чужога горада
* * * Стаю непарушна
Хаджу па канаце
* * * Перасоўваючыся
Затор
Семяноўскае возера
* * * Побач разгалістай сасны
* * * З рэха
* * * Будзь чужы
* * * Спрадвечным словам
Выратаванне роднай мовы
* * * Адбудаваць трэба наш дом
Заўтра
* * * Недапетую песню — даспявай

© OCR: Камунікат.org, 2010 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год
© PDF: Камунікат.org, 2010 год